

***SESLERIA CAERULEA* (L.) ARD. (*POACEAE*) В УКРАЇНІ: ГІГРОФІТНІ ТА КСЕРОМЕЗОФІТНІ ОСЕЛИЩА**

ОЛЕКСАНДР Тимофійович Кузярін
ВОЛОДИМИР Миколайович Баточенко

Кузярін О.Т., Баточенко В.М. *Sesleria caerulea* (L.) Ard. (*Poaceae*) в Україні: гігрофітні та ксеромезофітні оселища // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2015. – Том 6(13), № 1. – С. 145-170. – ISSN 2220-3087.

Наведені результати досліджень (2013-2015 рр.) поширення *Sesleria caerulea* (L.) Ard. у верхів'ї р. Золочівка (лівої притоки р. Західний Буг) і на прилеглих територіях у межах Золочівського району Львівської області (геоморфологічний район Вороняки, північно-західне Поділля). Задokumentовано двадцять локалітетів виду, серед яких більшість зосереджена у ксеромезофітних оселищах. З'ясовані еколого-фітоценотичні умови поширення виду у гігрофітних і ксеромезофітних оселищах. Місцеві ценопопуляції приурочені до 5 класів, 5 порядків, 5 союзів та 4 асоціацій, що свідчить про досить широку еколого-фітоценотичну амплітуду виду. Досліджено, що чисельність особин окремих ценопопуляцій коливається від однієї-кількох до 300 облікових одиниць з проєкційним вкриттям 1-70%. Більшість ценопопуляцій *S. caerulea* відзначаються правостороннім віковим спектром, у них переважають особини генеративних вікових станів. Підтримання популяції відбувається, переважно, шляхом вегетативного розмноження (партикуляції). З'ясовано, що основними лімітаційними чинниками поширення виду є неконтрольоване випалювання та надмірне випасання. Ураховуючи високий природоохоронний статус виду та незначні за площами його оселища, рекомендовано забезпечити повне територіальне збереження його локалітетів, долучивши до природно-заповідного фонду всі місцезнаходження.

Ключові слова: *Sesleria caerulea*, локальна популяція, поширення, гігрофітні та ксеромезофітні оселища, еколого-фітоценотичні умови, Україна

Sesleria caerulea (L.) Ard. (*S. uliginosa* Opiz ex Bercht. in Seidl, *S. varia* (Jacq.) Wettst., *S. caerulea* subsp. *uliginosa* (Opiz) Čelak.) або сеслерія голуба – рідкісний реліктовий вид з родини *Poaceae* (Тонконогові) на крайній південно-східній межі ареалу з національним природоохоронним статусом “зникаючий” (Кузярін, 2009). Практичне значення виду полягає у використанні його як ґрунтозахисної, кормової (ранньостиглий низовий злак, відносно стійкий до випасання) та декоративної (газони, рокарії, альпінарії) рослини.

За життєвою формою та екоморфами *S. caerulea* є короткокореневищним нещільнодерновинним гемікриптофітом, мезофітом, геліофітом, мезоевтрофом.

Ареал *S. caerulea* охоплює південну частину Скандинавського півострова, континентальну частину Середньої Європи (від сходу Франції до північного заходу Російської Федерації) та північ Балканського півострова (Середземномор'я) (Цвелев, 1976; Flora Europaea, 1980). На східній межі свого поширення (країни Прибалтики, Білорусь, Росія), а також на території Чехії, Словаччини й Польщі зазначений вид є рідкісним і підлягає охороні на дер-

жавному рівні (Červená kniha ..., 1999; Красная книга ..., 2006; Polska czerwona księga ..., 2014). У межах ареалу *S. caerulea* наводиться переважно для боліт і болотистих лук у місцях виходу карбонатних порід. Іноді зазначений вид формує асоціацію *Seslerietum uliginosae* (Palmgren 1916) Соb 1941 союзу *Caricion davallianae* Klika (Červená kniha ..., 1999). На території Малопольської височини (Польща) *S. caerulea* трапляється також на гіпсових скелях північної експозиції у складі остепнених лук угруповання союзу *Festucion valesiacae* s. st. (Szata roślinna Polski, 1959).

Для України раніше наводили два близько розташованих локалітети виду з північної околиці села Зарваниця Золочівського району Львівської області (Кузярін, 2003; Кузярін, Жижин, 2014). Ураховуючи неповну картину щодо сучасного поширення виду, стану локальної популяції та високу імовірність його нових суходільних місцезнаходжень, було вирішено провести відповідні додаткові хорологічні та фітоценологічні дослідження на прилеглих до відомих локалітетів територіях.

Матеріали та методика досліджень

Детальні маршрутні обстеження проводили протягом 2013-2015 рр. у межах верхів'їв р. Золочівка (лівої притоки р. Західний Буг) та на прилеглих територіях геоморфологічного району Вороняки (північно-західне Поділля), що за адміністративним поділом належать до Золочівського району Львівської області. Збір польового матеріалу здійснювали за класичними методиками. Для повної оцінки умов поширення досліджуваного виду були залучені також фітоценологічні матеріали досліджень за попередні роки, що частково опубліковані. Фітоценотичні описи та їх інтерпретацію виконували за методом Браун-Бланке з використанням модифікованої шкали участі видів у програмі "Excel". Номенклатура судинних рослин наведена за "Определителем высших растений Украины" (1987), мохоподібних – за "Чеклістом мохоподібних України" (Бойко, 2008), а синтаксонів – за В. Матушкевичем (Matuszkiewicz, 2001).

Результати досліджень та їх обговорення

Унаслідок проведення додаткових флорохорологічних досліджень виявлені нові місцезнаходження *S. caerulea* в околицях сіл: Зарваниця, Лука, Підлипці, Плугів, Тростянець Золочівського району Львівської області. З'ясовано загальний стан локальної популяції й особливості фітоценотичного поширення цього виду. Відстань між крайніми нововиявленими локалітетами з південного сходу на північний захід – 7 км, із півночі на південь – близько 6 км.

Під час маршрутних обстежень зауважено, що *S. caerulea* добре поїдається сільськогосподарськими тваринами, такими, як коні й велика рогата худоба. За результатами опитування жителів сіл Лука та Підлипці виявилось, що рослина має свої місцеві назви – "голубиця" та "жовтяниця", що пов'язані із забарв-

ленням поверхні листків протягом сезонів. Так, сріблясто-голубуватий колір верхнього боку листків є типовим для зазначеного виду. Але, помічено, що взимку, за відсутності снігового покриву, куртини виду набувають жовтуватого кольору.

Оселища *S. caerulea* за еколого-фітоценотичними умовами можна поділити на дві групи: гігрофітні (низинні, заплавні) та ксеромезофітні (суходільні).

Гігрофітні оселища виду представлені переважно трансформованими карбонатними болотами класу *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* (Nordh. 1936) R. Tx. 1937 (порядок *Caricetalia davallianae* Br.-Bl. 1949, союз *Caricion davallianae*, асоціація *Schoenetum ferruginei*) (табл. 1) та сінокісно-пасовищними торфовими луками класу *Molinio-Arrhenatheretea* R. Tx. 1937 (порядок *Molinietalia caeruleae* W. Koch 1926, союз *Molinion caeruleae* W. Koch 1926, асоціація *Molinietum caeruleae* W. Koch 1926) (табл. 2). Основу їхніх травостоїв (20-80% пп) формують такі види, як *S. ferrugineus*, *Carex davalliana* Smith та *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. (на болотах) та *Molinia caerulea* (L.) Moench (на вологих луках). У моховому ярусі боліт домінують характерні для них кальцефільні види (переважно *Campyllum stellatum* (Hedw.) Lange et C.E.O. Jensen та *Scorpidium cossonii* (Schimp.) Hedenäs).

Таблиця 1.

Фітоценотична характеристика оселищ *Sesleria caerulea* (L.) Ard. у складі рослинних угруповань класу *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*

Номер опису в таблиці	1	2	3	4
Польовий номер опису	1660	1663	1149	102
Площа, м ²	40	40	100	40
Рельєф	з	з	з	з
Ґрунти	тб	тб	тб	тб
Гідрорежим	мк	мк	мк	ср
Антропогенні чинники	пр	пр	пс	пс
Синтаксон	1	1	1	1
Трав'яне покриття, %	95-100	95-100	95-100	80-90
Мохове покриття, %	20-40	20-40	20-50	5
Висота основного ярусу, см	40-50	40-50	40-60	40-60
Видова насиченість,	35	21	23	27
з них мохоподібні	5	1	2	1
<i>Scheuchzerio-Caricetea nigrae</i>				
<i>Caricetalia davallianae</i>				
<i>Caricion davallianae</i>				
<i>Campyllum stellatum</i>	2b	2b-3	2b	1
<i>Carex davalliana</i>	-	-	1	-
<i>Carex flava</i>	-	1	-	2a
<i>Carex hostiana</i>	1	-	1	-
<i>Epipactis palustris</i>	2m	1	1	1

<i>Parnassia palustris</i>	1	-	1	1
<i>Pinguicula vulgaris</i>	1	1	1	-
<i>Scorpidium cossonii</i>	2a	-	-	-
<i>Swertia perennis</i>	-	-	-	-
<i>Tofieldia calyculata</i>	-	-	1	1
Schoenetum ferruginei				
<i>Schoenus ferrugineus</i>	4	4	5	3
Juncetum subnodulosi				
<i>Juncus subnodulosus</i>	-	-	2a	-
Інші види				
<i>Achillea millefolium</i>	-	-	-	+
<i>Alnus glutinosa</i> , j	+	-	-	-
<i>Briza media</i>	1	1	-	-
<i>Calamagrostis varia</i>	2m	2m	1	-
<i>Calliergonella cuspidata</i>	2m	-	-	-
<i>Calystegia sepium</i>	-	-	-	-
<i>Carex acuta</i>	-	-	-	+
<i>Carex flacca</i>	-	-	-	1
<i>Carex nigra</i>	1	-	-	-
<i>Carex panicea</i>	1	-	-	-
<i>Centaurea jacea</i>	1	1	-	1
<i>Cirsium oleraceum</i> , v	1	+	-	-
<i>Cirsium rivulare</i> , v	-	-	-	-
<i>Cirsium vulgare</i>	-	-	-	-
<i>Ctenidium molluscum</i>	-	-	2a	-
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	-	-	-	-
<i>Deschampsia caespitosa</i>	-	-	-	-
<i>Equisetum palustre</i>	1	-	-	1
<i>Eupatorium cannabinum</i>	-	1	-	-
<i>Euphrasia rostkoviana</i>	-	-	-	1
<i>Filipendula denudata</i>	+	1	-	-
<i>Fissidens adianthoides</i>	1	-	-	-
<i>Frangula alnus</i> , j	-	-	-	-
<i>Galium boreale</i> s. l.	1	-	-	2m
<i>Juncus articulatus</i>	1	-	-	2a
<i>Leontodon hispidus</i> s. l.	-	-	1	1
<i>Leucanthemum vulgare</i>	-	-	-	-
<i>Linum catharticum</i>	-	-	1	1
<i>Lotus corniculatus</i>	-	-	1	1
<i>Lotus uliginosus</i>	1	1	-	-
<i>Lysimachia vulgaris</i>	1	-	-	-
<i>Lythrum salicaria</i>	1	1	1	1
<i>Mentha aquatica</i>	1	-	-	-

<i>Molinia caerulea</i>	2a	1	1	3
<i>Phragmites australis</i>	3	2b	+	1
<i>Phyteuma orbiculare</i>	-	1	-	-
<i>Plagiomnium ellipticum</i>	1	-	-	-
<i>Plantago major</i>	-	-	-	+
<i>Plantago media</i>	-	-	-	-
<i>Poa pratensis</i>	-	-	-	-
<i>Polygala amarella</i>	-	-	-	-
<i>Potentilla erecta</i>	2m	1	1	2m
<i>Ranunculus acris</i>	-	-	-	-
<i>Rhinanthus serotinus</i>	1	-	1	+
<i>Salix aurita</i> , j	-	-	-	-
<i>Salix cinerea</i> , j	+	+	-	+
<i>Salix rosmarinifolia</i>	+	-	-	-
<i>Sanguisorba officinalis</i>	1	1	1	1
<i>Selinum carvifolia</i>	1	-	-	-
<i>Sesleria caerulea</i>	1	1	1	+
<i>Succisa pratensis</i>	-	1	1	1
<i>Thymus pulegioides</i>	-	-	-	-
<i>Tussilago farfara</i>	-	-	-	-
<i>Valeriana simplicifolia</i>	-	-	1	-
<i>Vicia cracca</i>	+	-	-	-

Умовні позначення: рельєф: з – заплава; тип ґрунту: тб – торфово-болотні; гідрорежим ґрунту: ср – сирі, мк – мокрі ґрунти; антропог. чинники: пс – пасквальний; пр – пірогенний; віковий стан особин: j – молоді вегетативні (до віргінільних особин включно); бали проекційного покриття (пп) рослин: un – одна особина, пп < 5%; + – 2-5 особин, пп < 5%; 1 – 6-50 особин, пп < 5%; 2m –> 50 особин, пп < 5%; 2a – пп 5-15% незалежно від кількості особин; 2b – пп 16-25%; 3 – пп 26-50%; 4 – пп 51-75%; 5 – пп 76-100%.

Синтаксони: 1 – Schoenetum ferruginei.

Локалітети: 1 та 2 – Львівська обл., Золочівський р-н, пн. окол. с. Зарваниця, правий берег р. Золочівка, карбонатні трав'яно-мохові болота, 03.08.2010, Кузярін О., 49°46'21.19"N, 24°59'29.23"E, 274 м над р. м.; 3 – пн.-сх. окол. с. Зарваниця, лівий берег р. Золочівка, карбонатне трав'яно-мохове болото на мокрих торфово-болотних ґрунтах, 30.07.1990, Кузярін О., 49°46'19.52"N, 24°59'05.56"E, 279 м над р. м.; 4 – пн.-сх. окол. с. Зарваниця, лівий берег р. Золочівка, карбонатне трав'яно-мохове болото на мокрих торфово-болотних ґрунтах, 07.08.2003, Кузярін О., 49°46'19.62"N, 24°59'07.02"E, 279 м над р. м.

На сьогодні більшість болотних ценозів району дослідження перебувають на молінієвій та щучковій стадіях постмеліоративної сукцесії. У складі найтрансформованіших торфових лук, що відзначаються мозаїчною структурою, збільшується участь лучних видів порядку *Arrhenatheretalia* (Pawł. 1928) R. Tx. 1931, союзів *Arrhenatherion elatioris* (Br.-Bl. 1925) W. Koch 1926 та *Cynosurion cristati* R. Tx. 1947 (*Achillea millefolium* aggr., *Dactylis glomerata* L., *Galium mollugo* L., *Leontodon autumnalis* L., *Leucanthemum vulgare* Lam., *Lotus corniculatus* L., *Taraxacum officinale* aggr. тощо). На окремих осушених ді-

лянках з розрідженим травостоем успішно оселяються види класів *Festuco-Brometea* Br.-Bl. et R. Tx. 1943 (*Arabis hirsuta* (L.) Scop., *Bromopsis erecta* (Huds.) Fourr., *Campanula glomerata* L., *C. sibirica* L., *Centaurea scabiosa* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Origanum vulgare* L., *Plantago media* L., *Poa compressa* L., *Teucrium chamaedrys* L.) та *Rhamno-Prunetea* R. Tx. 1952 (*Crataegus monogyna* Jacq., *Rhamnus cathartica* L.) із суміжних річкових схилів.

Таблиця 2.

Фітоценотична характеристика оселищ *Sesleria caerulea* (L.) Ard. у складі родинних угруповань класів *Molinio-Arrhenatheretea* (1-10) і *Galio-Urticetea* (11, 12)

Номер опису в таблиці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Польовий номер опису	19 96	16 61	08 40			00 99	08 32	16 62	19 94	19 95	19 97	19 93
Площа, м ²	25	100	50	100	100	100	100	100	25	50	25	100
Рельєф	з	з	з	з	з	з	з	з	з	з	з	з
Тип ґрунту	тб	тб	тб	тб	тб	тб	тб	тб	тб	тб	тб	тб
Гідрорежим ґрунту	вл, ср	вл	ср	ср	вл	вл	вл	ср	вл, ср	вл, ср	вл, ср	вл, ср
Антропогенні чинники	пс, пр	фс		пс	пс	пс	пс		пс	пс, пр	пс, пр	пр
Синтаксон	1	1	1	1	1	2	3	4	5	6	7	8
Трав'яне покриття, %	95- 100	100	80- 95	80- 100	70- 80	80- 90	80- 85	100	80- 90	85- 95	40- 95	90- 95
Мохове покриття, %	н в	н в	5	20	<5	5	5	<5	н в	н в	н в	н в
Висота основного ярусу, см	100- 150	100- 150	100- 110	90- 110	80- 100	50- 80	50- 80	120- 130	20- 30	25- 30	30- 50	70- 90
Видова насиченість,	14	34	42	35	42	36	38	23	38	35	33	40
з них мохоподібні	0	0	5	3	2	3	2	1	0	0	0	0
ChCl. <i>Molinio-Arrhenatheretea</i>												
<i>Agrostis gigantea</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
<i>Centaurea jacea</i>	-	-	1	1	2a	2m	2a	1	-	-	-	1
<i>Euphrasia rostkoviana</i>	-	-	-	1	1	1	-	-	2m	-	-	+
<i>Festuca pratensis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
<i>Festuca rubra</i>	-	2a	+	-	-	-	-	-	-	1	1	1
<i>Holcus lanatus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1
<i>Leontodon hispidus</i>	-	-	-	1	1	1	1	-	1	-	-	-
<i>Plantago lanceolata</i>	-	1	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-
<i>Poa pratensis</i>	-	-	-	+	1	+	-	-	-	-	-	-
<i>Prunella vulgaris</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
<i>Ranunculus acris</i>	-	+	-	1	1	1	1	-	1	-	-	1
ChO. <i>Molinietales caeruleae</i>												
<i>Deschampsia caespitosa</i>	-	1	-	-	1	-	1	1	1	1	1	1
<i>Equisetum palustre</i>	-	1	-	+	-	-	-	-	-	-	1	-

Sesleria caerulea (L.) Ard. (*Poaceae*) в Україні: гігрофітні та ксеромезофітні...

<i>Lotus uliginosus</i>	+	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>Sanguisorba officinalis</i>	-	1	1	2a	1	-	1	-	-	-	1	-
<i>Serratula tinctoria</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
ChAll. Molinion caeruleae												
<i>Galium boreale</i> s. l.	2m	-	1	+	-	1	-	-	-	-	-	-
<i>Molinia caerulea</i>	5	4	5	3	3	3	2m	2m	2m	-	2m	1
<i>Succisa pratensis</i>	-	1	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-
DAll. Molinion caeruleae												
<i>Briza media</i>	-	-	1	-	-	-	1	-	2m	1	2m	+
<i>Carex panicea</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<i>Linum catharticum</i>	-	-	1	1	1	1	1	-	1	1	-	1
<i>Pimpinella saxifraga</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
<i>Potentilla erecta</i>	-	1	1	1	1	2m	1	1	-	-	1	-
<i>Salix rosmarinifolia</i>	1	+	-	-	+	-	-	-	-	2a	+	-
Інші види												
<i>Achillea millefolium</i>	+	1	1	+	1	1	+	-	-	1	1	-
<i>Agrostis stolonifera</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	1	-	2a	-
<i>Alnus glutinosa, j</i>	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
<i>Artemisia vulgaris</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Calamagrostis epigeios</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
<i>Calamagrostis varia</i>	-	-	1	-	-	-	1	5	-	-	-	-
<i>Campanula glomerata</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Campanula patula</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	un
<i>Carduus crispus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1	1
<i>Carex distans</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>Carex flacca</i>	-	-	1	2a	1	2a	2b	1	2a	1	2a	-
<i>Carex flava</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<i>Carex hirta</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Carex hostiana</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<i>Centaurea scabiosa</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Centaureum pulchellum</i>	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Cirsium canum</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+
<i>Cirsium oleraceum, v</i>	-	-	-	-	-	-	+	1	-	-	-	-
<i>Cirsium rivulare, v</i>	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
<i>Cirsium vulgare</i>	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
<i>Cladium mariscus</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>Convolvulus arvensis</i>	-	1	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Conyza canadensis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
<i>Coronilla varia</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Dactylis glomerata</i>	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2m
<i>Dactylorhiza traunsteineri</i>	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-

<i>Daucus carota</i>	-	-	+	-	1	-	-	-	1	1	1	2m
<i>Echium vulgare</i>	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	1	-
<i>Elytrigia repens</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Epilobium hirsutum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Epilobium parviflorum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1
<i>Epipactis palustris</i>	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-
<i>Equisetum arvense</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
<i>Eupatorium cannabinum</i>	2m	1	1	+	1	1	1	1	1	-	1	3
<i>Euphorbia cyparissias</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Filipendula denudata</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
<i>Fragaria vesca</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Frangula alnus, j-g</i>	+	+j	+j	-	-	-	+j	-	+	1	+	+
<i>Galium mollugo</i>	1	1	1	-	1	-	-	-	2a	-	2m	2a
<i>Galium verum</i>	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+
<i>Geum rivale</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2a	-
<i>Glechoma hederacea</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
<i>Heracleum sibiricum</i>	+	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Hypericum perforatum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
<i>Hypericum tetrapterum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
<i>Inula britannica</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	1	-
<i>Juncus articulatus</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>Juncus subnodulosus</i>	-	-	-	+	-	1	1	1	-	-	-	-
<i>Leontodon autumnalis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
<i>Leucanthemum vulgare</i>	-	-	1	+	1	1	2m	-	-	-	-	-
<i>Lotus corniculatus</i>	-	-	1	1	1	1	1	-	1	-	-	1
<i>Lycopus europaeus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
<i>Lysimachia vulgaris</i>	2m	1	-	+	-	1	-	-	1	1	-	1
<i>Lythrum salicaria</i>	-	1	1	1	-	1	1	1	-	-	-	-
<i>Mentha arvensis</i>	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-
<i>Mentha longifolia</i>	+	-	-	-	+	-	-	-	1	1	-	1
<i>Odontites vulgaris</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	1
<i>Origanum vulgare</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
<i>Parnassia palustris</i>	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
<i>Phragmites australis</i>	-	1	+	2a	-	2a	+	1	1	1	-	2m
<i>Phyteuma orbiculare</i>	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Picris hieracioides</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
<i>Plantago major</i>	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Plantago media</i>	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<i>Poa compressa</i>	-	-	+	-	-	-	-	-	1	1	-	1
<i>Polygala amarella</i>	-	-	-	+	-	1	-	-	-	-	-	-
<i>Populus tremula, j</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
<i>Potentilla anserina</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-
<i>Potentilla reptans</i>	-	-	-	-	+	-	-	-	1	2a	2m	1

<i>Reseda lutea</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Rhamnus cathartica</i> , j	-	-	+	-	-	-	-	-	-	un	-	-
<i>Rhinanthus serotinus</i>	-	-	-	1	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Rubus caesius</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
<i>Salix aurita</i> , j	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
<i>Salix cinerea</i> , j	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	-
<i>Salix pentandra</i> , j	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
<i>Salvia verticillata</i>	-	1	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Scabiosa ochroleuca</i>	-	un	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Schoenus ferrugineus</i>	-	-	+	1	-	1	1	+	-	-	-	-
<i>Senecio umbrosus</i>	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Sesleria caerulea</i>	1	2b	2	+	+	1	1	1	1	2m	2a	+
<i>Solidago canadensis</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
<i>Sonchus arvensis</i>	-	-	+	-	-	-	-	-	1	1	1	-
<i>Stenactis annua</i>	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Swertia perennis</i>	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
<i>Taraxacum officinale</i> agg.	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
<i>Teucrium chamaedrys</i>	-	1	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
<i>Thalictrum simplex</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
<i>Thymus pulegioides</i>	-	1	+	-	1	-	+	-	2b	1	1	+
<i>Tofieldia calyculata</i>	-	-	-	1	-	1	2m	-	-	-	-	-
<i>Tussilago farfara</i>	-	-	1	1	1	2m	+	-	-	-	-	-
<i>Urtica dioica</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Valeriana officinalis</i>	1	-	+	-	1	-	-	-	+	1	-	+
<i>Verbascum nigrum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
<i>Veronica chamaedrys</i>	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
<i>Viburnum opulus</i> , j	-	-	-	-	-	-	-	-	un	-	-	-
<i>Brachythecium</i> sp.	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
<i>Bryum</i> sp.	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Calliergonella cuspidata</i>	-	-	-	2a	-	2a	-	-	-	-	-	-
<i>Campylium stellatum</i>	-	-	+	-	-	-	2a	2m	-	-	-	-
<i>Ceratodon purpureus</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Climacium dendroides</i>	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
<i>Ctenidium molluscum</i>	-	-	-	-	-	2m	-	-	-	-	-	-
<i>Fissidens adianthoides</i>	-	-	-	-	-	-	2m	-	-	-	-	-
<i>Plagiomnium</i> sp.	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Scorpidium cossonii</i>	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Tomentypnum nitens</i>	-	-	2m	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Умовні позначення: рельєф: з – заплава; тип ґрунту: тб – торфово-болотні; гідрорежим ґрунту: вл – вологі, ср – сирі ґрунти; антропог. чинники: пр – пірогенний, пс – пасквальний, ф – фенісекціальний; віковий стан особин: j – молоді вегетативні (до віргінільних включно), g – генеративні особини; бали проекційного покриття (пп) рослин: un – одна особина, пп < 5%; + – 2-5 особин, пп < 5%; 1 – 6-50 особин, пп < 5%; 2m – > 50 особин, пп < 5%; 2a – пп 5-15% незалежно від кількості особин; 2b – пп 16-25%; 3 – пп 26-50%; 4 – пп 51-75%; 5 – пп 76-100%.

Синтаксони: 1 – *Molinietum caeruleae*; 2 – *Molinia caerulea-Phragmites australis-Carex flacca*; 3 – *Carex flacca-Centaurea jacea*; 4 – *Calamagrostis varia*; 5 – *Galium mollugo-Carex flacca-Thymus pulegioides*; 6 – *Salix rosmarinifolia-Carex flacca-Potentilla reptans*; 7 – *Epilobium parviflorum-Geum rivale*; 8 – *Eupatorium cannabinum-Galium mollugo*.

Локалітети: 1 – Львівська обл., Золочівський р-н, пд.-зх. окол. с. Підлипці, волога лука, 09.09.2014, Кузярін О.; 2 – пн.-сх. околиця с. Зарваниця, правобережна заплава р. Золочівка, волога лука, 03.08.2010, Кузярін О., 49°46'22.35"N, 24°59'43.82"E, 279 м над р. м.; 3 – пн.-сх. окол. с. Зарваниця, заплава р. Золочівка, волога лука, 30.07.1990; Кузярін О., 49°46'21.19"N, 24°59'24.09"E, 273 м над р. м.; 4 та 5 – пн. окол. с. Зарваниця, лівобережна заплава р. Золочівка, вологі луки, 30.07.1990; Кузярін О., 49°46'19.10"N, 24°59'8.29"E, 279 м над р. м.; 6 – пн. окол. с. Зарваниця, лівобережна заплава р. Золочівка, волога лука, 11.10.1991, Кузярін О., 49°46'18.29"N, 24°59'10.33"E, 279 м над р. м.; 7 – пн.-сх. окол. с. Зарваниця, лівобережна заплава р. Золочівка, волога лука, 01.08.2001, Кузярін О., 49°46'16.36"N, 24°59'34.82"E, 279 м; 8 – пн.-сх. окол. с. Зарваниця, правобережна заплава р. Золочівка, волога лука, 03.08.2010, Кузярін О., 49°46'22.64"N, 24°59'53.24"E, 279 м над р. м.; 9 та 10 – 1,7 км на пн. від с. Пługів, лівий берег р. Золочівка, деградовані вологі луки, 09.09.2014, Кузярін О., 49°46'04.29"N, 25°01'05.19"E, 287 м над р. м.; 11 і 12 – 1,6 км на пн. від с. Пługів, лівий берег р. Золочівка, лучно-рудеральні угр-ня, 09.09.2014, Кузярін О., 49°46'4.27"N, 25°01'10.67" E, 287 м над р. м.

Як виняток, поодинокі нечисленні ценопопуляції виду трапляються у складі похідних лучно-рудеральних та ініціальних рудеральних угруповань класу *Galio-Urticetea* Pass. ex *Kopecký* 1969 порядку *Convolvuletalia sepium* R. Tx. 1950 союзу *Senecion fluviatilis* R. Tx. 1950 (табл. 2), де *S. caerulea* є ценотичним реліктом. Зазначені угруповання приурочені до найтрансформованіших ділянок заплави з осушеними торфово-болотними ґрунтами. Основу їхнього травостою формують такі гігрофільні рудеральні види, як *Epilobium parviflorum* Schreb., *Eupatorium cannabinum* L. та ін.

Більша частина ксеромезофітних оселищ виду зосереджена в межах вторинних рудерально-лучних і лучно-степових угруповань, що здебільшого утворилися на місці оранки або зведеного лісу з малопотужними, частково змитими, свіжими суглинковими дерново-карбонатними ґрунтами (рендзинами), підстеленими мергелями.

За еколого-флористичною класифікацією рослинні угруповання зазначених оселищ належать переважно до асоціації *Adonido-Brachypodietum pinnati* (Libb. 1933) Krausch 1960, союзу *Bromion erecti* Koch 1926 (= *Cirsio-Brachypodion pinnati* Nadač et Klika 1944 em. Krausch 1961 порядку *Brometalia erecti* Koch 1926 em. Br.-Bl. 1936) класу *Festuco-Brometea* (табл. 3). Загальне проективне покриття травостою цих угруповань дорівнює 80-90%, висота основного ярусу зазвичай не перевищує 50 см. Видова насиченість окремих угруповань налічує від 19 до 75 видів судинних рослин. Моховий покрив переважно не виражений. Домінантами та субдомінантами травостою, залежно від його трансформованості, є: *Anthericum ramosum* L., *Briza media* L., *Carex humilis* Leyss., *C. montana* L., *Galium verum* L., *Salvia pratensis* L. (слабо порушені фітоценози), *Brachypodium pinnatum* (L.) Beauv., *Carex flacca* Schreb., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Euphorbia cyparissias* L., *Inula ensifolia* L., *Leontodon hispidus* L., *Leucanthemum vulgare* Lam., *Linum flavum* L., *Teucrium chamaedrys* L., *Salvia verticillata* L. (кар'єри на стадії заростання, молоді перелоги та деградовані

Таблиця 3

Фітоценотична характеристика оселищ *Sesleria caerulea* в складі рослинних угруповань класів Festuco-Brometea (1-26) та Rhamno-Prunetea (27)

Номер опису в таблиці	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
Номер польовий	19 61	19 68	19 98	19 67	19 71	19 72	19 78	19 80	19 84	19 85	19 86	19 87	19 88	19 69	19 70	19 73	19 74	19 75	19 76	19 77	19 79	19 82	19 83	19 89	19 90	19 91	19 92
Площа, м ²	50	25	50	25	25	6	25	25	25	25	25	25	25	25	25	400	50	35	25	50	25	50	25	25	25	25	50
Рельєф	с	с	с	с	с	ул	с	с	с	с	с	с	с	с	т	с	с	в	т, с	ул, в	с	с	с	с	с	с	с
Експозиція	пн- зх	пн- зх	пн- зх	пд- зх	пн- зх	пн- зх	пд- зх	пд- зх?	пд	пн- зх	пн	пн- сх	пд	пн- сх	пн- зх?		пн- зх		пд- зх		пд- зх	пд	пд	пд		пн- зх	пн- зх
Круглизна, °	10-12		15	5-13	20- 30	20- 5-10	25- 35	30- 40	5	15- 20	15- 20	10- 15	10- 5-10	10- 15	0-5	5	0-2				25- 35	5-10	5	5-10		15	20- 25
Тип ґрунту	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк	дк
Гідрорежим ґрунту	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св	св
Антропог. чинники	пс, ф	пс, ф	пс, ф	пс, ф	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс, пр	пс		пс	пс	пс	пс	пс	пс	пс	пр, пс	пр, пс
Синтаксон	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4
Деревне покриття, %	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв
Висота деревного ярусу, м	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чагарникове покриття, %	нв	нв	нв	10- 30	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	нв	60- 80
Висота чагарникового ярусу, м	-	-	-	1.5- 2.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2-3

Sesleria caerulea (L.) Ard. (*Poaceae*) в Україні: гігрофітні та ксеромезофітні...

<i>Filipendula vulgaris</i>	-	+	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
<i>Galium album</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	
<i>Gentiana cruciata</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Helianthemum ovatum</i>	-	+	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Plantago media</i>	-	1	1	1	1	1	1	-	1	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	2m	2a	
<i>Poa compressa</i>	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Suaehys recta</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Teucrium chamaedrrys</i>	2b	1	2a	2a	1	2m	2b	2b	2b	2m	2a	2b	2b	2a	2a	1	2a	2b	1	2a	2b	2b	2b	2b	2b	2a	2a	
<i>Teucrium montanum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
ChO. Festucetalia valesiacae																												
<i>Adonis vernalis</i>	-	-	-	1	1	-	2m	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Astragalus danicus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Astragalus onobrychis</i>	1	-	-	1	-	-	1	2a	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Campanula sibirica</i>	-	-	1	1	-	+	-	-	1	1	-	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	1	
<i>Onobrychis arenaria</i>	+	-	1	-	+	-	-	-	-	-	2m	-	-	-	+	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>Potentilla arenaria</i>					2b					1		2a																
<i>Sabia verticillata</i>	1	1	2m	1	1	1	3	2m	1	2m	1	2m	2m	1	1	2b	2m	1	2b	2m	1	2b	1	2a	1	1	2a	
<i>Scabiosa ochroleuca</i>		+	1			1						1		1			1									+	1	1
<i>Thesium linophyllum</i>	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Thymus marschallianus</i>	+	-	-	-	+	-	-	1	1	-	-	1	1	-	+	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

<i>Picris hieracioides</i>																	1		2m	1
<i>Pilosella officinarum</i>		+																		
<i>Pilosella praealta</i>				1																1
<i>Pimpinella saxifraga</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	+	1	1	1	1
<i>Pinus austriaca</i>											2a									
<i>Pinus sylvestris</i>											2a									+j-v
<i>Plantago lanceolata</i>									1	1	1	1	1	1	1					1
<i>Platantera bifolia</i>	+																			
<i>Poa pratensis</i>																	+			
<i>Polygala comosa</i>																				
<i>Polygala vulgaris</i>																				
<i>Populus tremula</i>																				+j
<i>Potentilla heptaphylla</i>	+	1	1	1	1	1	1	1												
<i>Poterium sanguisorba</i>	1					1	1	1												
<i>Primula veris</i>																				
<i>Prunella grandiflora</i>	1																		1	
<i>Prunella vulgaris</i>																				1
<i>Quercus robur</i> , j	+	un	+																un	
<i>Ranunculus polyanthemos</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		+
<i>Ranunculus zapaloviczii</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2m	1					

Умовні позначення: рельєф: с – схил, т – тераса, ул – улоговина, в – вершина пагорба; тип ґрунту: дк – дерново-карбонатні (рендзини); гідрорежим ґрунту: св – свіжі ґрунти; антропог. чинники: пр – пірогенний, пс – пасквальний, ф – фенісекціальний; віковий стан особин: j – молоді вегетативні (до віргінільних включно), v – віргінільні, g – генеративні особини; бали проекційного покриття (пп) рослин: up – одна особина, пп < 5%; + – 2-5 особин, пп < 5%; 1 – 6-50 особин, пп < 5%; 2m –> 50 особин, пп < 5%; 2a – пп 5-15% незалежно від кількості особин; 2b – пп 16-25%; 3 – пп 26-50%; 4 – пп 51-75%; 5 – пп 76-100%.

Синтаксони: 1 – *Origanum-Brachypodium*; 2 – *Adonido-Brachypodium*; 3 – базальні угруповання союзу *Cirsio-Brachypodium pinnati*; 4 – базальне угруповання союзу *Pruno-Rubion fruticosi*.

Локалітети: 1 – Львівська обл., Золочівський р-н, окол. с. Зарваниця, правобережний річковий схил р. Золочівка, мезоксерофітна лука, 05.09.2013, Кузярін О., 49°46,692'N, 24°59,762'E, 303 м над р. м.; 2 – пд.-зх. окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука на межі з городами та чагарниками, 03.07.2014, Кузярін О.; 3 – сх. окол. с. Зарваниця, мезоксерофітна лука, 09.09.2014, Кузярін О.; 4 – 2 км на пн. сх. від с. Пługів, мезоксерофітна лука, 03.07.2014, Кузярін О.; 5 – пд.-зх. окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука на межі з чагарниками, 03.07.2014, Кузярін О.; 6 – окол. с. Пługів, мезоксерофітна лука в лощині, 23.07.2014, Кузярін О.; 7 – мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 8 – мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 9 – окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 10 – окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 11 – окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 12 – окол. с. Лука, мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 13 – мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 14 – пд.-зх. окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука, 03.07.2014, Кузярін О.; 15 – пд.-зх. окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука-старий переліг на терасі, 03.07.2014, Кузярін О.; 16 – окол. с. Пługів, мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 17 – окол. с. Пługів, мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 18 – мезоксерофітна лука, Кузярін О.; 19 – мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 20 – мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 21 – мезоксерофітна лука, 23.07.2014, Кузярін О.; 22 – окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 23 – окол. с. Підлипці, мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 24 – мезоксерофітна лука, 03.09.2014, Кузярін О.; 25 – пн.-зх. окол. с. Пługів, вершина гори Підлипецька, колишній кар'єр (мергель), вторинна мезоксерофітна лука, 09.09.2014, Кузярін О.; 26 – 1,6 км на пн. від с. Пługів, пн.-зх. схил гори Підлипецька, мезоксерофітна лука, 09.09.2014, Кузярін О., 49°45'56.05"N, 25°01'11.63"E, 305 м над р. м.; 27 – 1,6 км на пн. від с. Пługів, пн.-зх. схил гори Підлипецька, термофільне чагарникове угруповання, 09.09.2014, Кузярін О., 49°45'56.66"N, 25° 01'11.70"E, 301 м над р. м.

пасовища). Серед асектаторів відзначені: *Achillea millefolium* aggr., *Agrimonia eupatoria* L., *Anthyllis vulneraria* L., *Astragalus onobrychis* L., *Bupleurum falcatum* L., *Campanula glomerata* L., *Carlina biebersteinii* Bernh. ex Hornem., *Centaurea scabiosa* L., *C. jacea* L., *Dactylis glomerata* L., *Daucus carota* L., *Euphorbia seguierana* Neck., *Knautia dipsacifolia* Kreutzer, *Koeleria grandis* Bess. ex Gorski, *Eryngium planum* L., *Onobrychis arenaria* (Kit.) DC., *Origanum vulgare* L., *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *Potentilla heptaphylla* L., *Prunella grandiflora* (L.) Scholl., *Thymus marschallianus* Mill., *Viola hirta* L. тощо. Окрім цього, у складі окремих угруповань спорадично в незначній кількості трапляється підріст (молоді вегетативні особини до п'яти років) таких деревних видів, як *Quercus robur* L., *Viburnum opulus* L., *Cerasus avium* (L.) Moench, *Frangula alnus* Mill., *Malus sylvestris* Mill. тощо, що свідчить про послаблене або ж відсутнє використання зазначених фітоценозів як сінокосів і пасовищ.

Лише один локалітет *S. caerulea* (кілька генеративних особин) виявлений край закинутого кар'єру, що заростає, у складі розрідженого термофільного чагарникового угруповання союзу *Pruno-Rubion fruticosi* Doing 1962 согг. Oberd. класу *Rhamno-Prunetea* (табл. 3). Основний (чагарниковий) ярус цього фітоценозу формують такі види, як *Swida sanguinea* (L.) Opiz (50-60%), *Viburnum opulus* L., *Ligustrum vulgare* L., *Crataegus monogyna* Jacq., *Rosa canina* L., *Salix caprea* L. тощо.

Виявлено, що більшість ценопопуляцій *S. caerulea* відзначаються правосторонніми віковими спектрами, в яких переважають особини генеративних вікових станів. Для них характерні різні показники чисельності (від однієї-кількох до 100 і більше особин) та проєктивного вкриття (1-70%). Підтримання популяції відбувається переважно шляхом вегетативного розмноження (партикуляції). Основними лімітаційними чинниками, що зменшують чисельність особин, є неконтрольоване випалювання та надмірне випасання.

Висновки

На сьогодні внаслідок проведених досліджень задокументовано виростання *S. caerulea* на території національного природного парку "Північне Поділля" (землі з вилученням) та на прилеглих площах, що не охороняються. Загалом виявлено двадцять локалітетів виду, серед яких більшість зосереджена в ксеромезофітних оселищах.

Отримані результати свідчать про досить широку еколого-фітоценотичну амплітуду виду. Його місцеві ценопопуляції приурочені до 4 асоціацій та низки базальних угруповань, що належать до 5 союзів, 5 порядків та 5 класів. При цьому суходільні ценопопуляції виду не поступаються за віталітетом особин. На найбільш трансформованих ділянках обох категорій оселищ для ценопопуляцій виду характерна мінімальна чисельність особин, а тому вони є вразливішими до антропогенних чинників. Еколого-біологічні особливості та відносно широка фітоценотична амплітуда *S. caerulea* сприяють підтриманню місцевої популяції виду. Однак, унаслідок нищівної дії певних антропогенних чинників (косіння, випасання, випалювання, осушення, розорювання тощо) як окремі ценопопуляції, так і загалом локальна популяція виду наражається на небезпеку зникнення. Ураховуючи високий природоохоронний статус виду та незначні за площами його оселища, необхідно забезпечити вид повною охороною, долучивши до природно-заповідного фонду всі відомі його локалітети.

Бойко М.Ф. Чекліст мохоподібних України. – Херсон: Айлант, 2008. – 232 с.
Красная книга Республики Беларусь. – Минск: Белорусская Энциклопедия, 2006. – 456 с.
Кузярін О.Т. *Sesleria caerulea* (L.) Ard. (*Poaceae*) – новий вид флори України з Вороняків (північно-західне Поділля) // Укр. ботан. журн. – 2003. – Т. 60, № 2. – С. 182-188.

- Кузярін О.Т. Сеслерія голуба *Sesleria caerulea* (L.) Ard. (*S. uliginosa* Opiz) // Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 237.
- Кузярін О.Т., Жижин М.П. Фітоценотичні умови поширення *Sesleria caerulea* (L.) Ard. (*Poaceae*) в Україні // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин / Матеріали III Міжнародної наукової конференції (4-7 червня 2014 р., м. Львів). – Львів, 2014. – С. 126.
- ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ ВЫСШИХ РАСТЕНИЙ Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин (отв. ред.) и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
- ЦВЕЛЕВ Н.Н. Род Сеслерия – *Sesleria* Scop. // Злаки СССР. – Л.: Наука, 1976. – С. 531-533.
- ČERVENÁ KNIHA OHROŽENÝCH a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR. Vol. 5. Vyšší rostliny / J. Čefovský, Š. Maglocký. – Bratislava: Priroda, 1999. – 456 s.
- FLORA EUROPAEA. – Vol. 5: Alismataceae to Orchidaceae / ed. T.G. Tutin et al. – Cambridge: Cambridge University Press, 1980. – 476 p.
- MATUSZKIEWICZ W. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. – Warszawa: PWN, 2001. – 537 s.
- POLSKA CZERWONA KSIĘGA ROŚLIN. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Wyd. III. uaktualnione i rozszerzone; Red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R., Mirek Z. – Kraków: Instytut Ochrony Przyrody PAN, 2014. – 895 s.
- SZATA ROŚLINNA POLSKI: opracowanie zbiorowe. T. 1 / pod red. Władysława Szafera. – Warszawa: PWN, 1959. – 586 s.

SESLERIA CAERULEA (L.) ARD. (POACEAE) В УКРАИНЕ: ГИГРОФИТНЫЕ И КСЕРОМЕЗОФИТНЫЕ МЕСТООБИТАНИЯ

А.Т. Кузярин, В.Н. Баточенко

Приведены результаты исследований (2013-2015 гг.) распространения *Sesleria caerulea* (L.) Ard. в верховьях р. Золочевка (левого притока р. Западный Буг) и на прилегающих территориях в пределах Золочевского района Львовской области (геоморфологический район Вороняки, северо-западное Подолье). Задokumentировано двадцать локалитетов вида, из них большинство сосредоточено на ксеромезофитных местообитаниях. Изучены эколого-фитоценотические условия распространения вида на гигрофитных и ксеромезофитных местообитаниях. Местные ценопопуляции приурочены к 5 классам, 5 порядкам, 5 союзам и 4 ассоциациям, что свидетельствует о достаточно широкой эколого-фитоценотической амплитуде вида. Показано, что численность особей в отдельных ценопопуляциях колеблется от одной-нескольких до 300 учетных единиц с общим проективным покрытием 1-70%. Большинство ценопопуляций *S. caerulea* характеризуются правосторонним возрастным спектром, в которых преобладают генеративные особи. Поддержание локальной популяции происходит преимущественно за счет вегетативного размножения (партикуляции). Выяснено, что основными лимитирующими факторами распространения вида являются неконтролируемые выпалы и чрезмерный выпас. Учитывая высокий природоохранный статус вида и небольшие занимаемые им территории, рекомендуется обеспечить его полной охраной, присоединив к природно-заповедному фонду все его локалитеты.

Ключевые слова: *Sesleria caerulea*, локальная популяция, распространение, гигрофитные и ксеромезофитные местообитания, эколого-фитоценотические условия, Украина

SESLERIA CAERULEA (L.) ARD. (POACEAE) IN UKRAINE: HYGROPHYTIC AND XEROMESOPHYTIC HABITATS

A.T. KUZYARIN, V.M. BATOCHENKO

The results of investigation of *Sesleria caerulea* (L.) Ard. distribution in Ukraine: the upper reaches of the Zolochivka river basin (the left tributary of the Western Bug river) and on the adjacent territory of Lviv region (geomorphological region Voriakiy, the north-western Podillia) were presented. The detailed itinerary investigations were carried out in 2013-2015. *S. caerulea* is a rare relict species on the edge of the south-eastern boundary of its distribution in Ukraine. It has got the national nature conservation status of the “endangered” species. Twenty locations of species were discovered, most of them are concentrated in the xeromesophytic habitats. The ecological and phytocenotic conditions of species’ distribution in hygrophytic and xeromesophytic habitats are analysed. The studied species has a wide enough ecological and phytocenotic amplitude. Its local coenopopulations occur in 5 classes (Scheuchzerio-Caricetea nigrae (Nordh. 1936) R.Tx. 1937, Molinio-Arrhenatheretea R. Tx. 1937, Festuco-Brometea Br.-Bl. et R. Tx. 1943, Rhamno-Prunetea R. Tx. 1952, Galio-Urticetea Pass. ex Kopecký 1969), 5 orders (Caricetalia davallianae Br.-Bl. 1949, Molinietalia caeruleae W. Koch 1926, Brometalia erecti Koch 1926 em. Br.-Bl. 1936, Prunetalia spinosae R. Tx. 1952, Convolvuletalia sepium R. Tx. 1950), 5 alliances (Caricion davallianae Klika 1934, Molinion caeruleae W. Koch 1926, Bromion erecti Koch 1926 (=Cirsio-Brachypodion pinnati Hadač et Klika 1944 em. Krausch 1961), Pruno-Rubion fruticosi Doing 1962, Senecion fluviatilis R. Tx. 1950) and 4 associations (Schoenetum ferruginei Du Rietz 1925, Molinietum caeruleae W. Koch 1926, Adonido-Brachypodietum pinnati (Libb. 1933) Krausch 1960, Origano-Brachypodietum Medw.-Korn. et Kornaś 1963) of vegetation by Braun-Blanque method. The number of individuals in some coenopopulations fluctuates from one-few to 300 with covering of 1-70%. Most of the *S. caerulea*’s coenopopulations have right-side age spectrum with predomination of generative plants. The species populations reproduce mainly by vegetative renovation (particulation). The general limiting factors of the species’ distribution such as uncontrolled burning and excessive pasture were revealed. The species’ coenopopulations in the most transformed habitats are characterized by minimum number of individuals and they are more vulnerable to anthropogenic factors. Basing on high nature conservation status of the species and small areas of its habitats, it is proposed to include all species’ localities to protected areas.

Key words: *Sesleria caerulea*, local population, distribution, hygrophytic and xeromesophytic habitats, ecological-phytocenotic conditions, Ukraine

Надійшла 16.07.2015

Прийнята до друку 21.10.2015

КУЗЯРІН О.Т. Державний природознавчий музей НАН України, вул. Театральна, 18, м. Львів, 79008, Україна; e-mail: kuzyarin@gmail.com

KUZYARIN A.T. State Natural History Museum NAS of Ukraine, 18, Teatralna St, Lviv, 79008, Ukraine; e-mail: kuzyarin@gmail.com

БАТОЧЕНКО В.М. Національний природний парк “Північне Поділля”, вул. Гагаріна, 26, с. Підгірці, Бродівський р-н, Львівська обл., 80660, Україна; e-mail: vydra07@bigmir.net

BATOCHENKO V.M. National Nature Park “Pivnichne Podillya”, 26, Gagarina St, Pidhirtsi, Brody distr., Lviv reg., 80660, Ukraine; e-mail: vydra07@bigmir.net